

Globalna antika: nastava globalne antike

dr. sc. Goran Đurđević

Beiwai koledž, Pekinško sveučilište za strane studije

Uvod

Jedan od izazova globalne antike leži u načinu prezentacije, odnosno u sveučilišnoj nastavi o globalnoj antici. Dok u istraživanju globalne antike postoje različite tendencije ovisne o disciplinama, teorijskim okvirima i metodologiji, u nastavnom je planu globalna antika bitno manje zastupljena.

Razlozi leže u nekoliko vrlo važnih odrednica. Prije svega, globalna je antika novo područje istraživanja i iznimno je teško pronaći primjerene materijale. Pritom mislim na dostupnost i primjenjivost materijala. Što se dostupnosti tiče, riječ je o jezičnim raznolikostima jer istraživači pišu na različitim jezicima u mnogobrojnim publikacijama te su neke od njih teško dostupne i/ili teško razumljive. Navedimo samo primjer Perzije o kojoj se podjednako piše na zapadu (Europa, Amerika, Australija) i istoku (Kina, Japan, Koreja, Indija, JI Azija) kao i u Iranu. Vezano za primjenjivost materijala problem može nastati jer su pojedina originalna znanstvena istraživanja zahtjevnija za različite stupnje studija (npr. preddiplomske studente ili studente izbornoga kolegija).

Također, kako sam naveo i u prethodnome tekstu, globalna antika zahtijeva vrlo široku specijalizaciju predavača ili tim nastavnika koji će zajedno raditi. Kao primjer potonjega postojali su kolegiji na Harvardu koje su predavali dvoje ili troje profesora, a bavili su se Rimom i Kinom.

Kako pristupiti: regionalno, tematski, kronološki ili disciplinski?

Jedan od izazova podučavanja globalne antike odabir je pravoga pristupa. Naime, u većini pristupa podučavanja povijesti dominira kronološki pristup što otvara nekoliko pitanja za globalnu antiku kao što su odabir početka i kraja antičkoga svijeta koji je vrlo raznolik i ovisi o različitim kontekstima i osobitostima. Pritom posebno mislim na odnos tzv. prapovijesti i antike što otvara pitanje obrađivanja Egipta ili političkih entiteta Bliskoga istoka, zatim i samoga kraja antičkoga svijeta jer na nekim kontinentima, npr. u Americama i subsaharskoj Africi, imperijalni procesi počinju bitno kasnije. Također, prilikom kreiranja sadržaja kolegija, kronološki pristup obuhvaća velike vremenske razlike, posebno ako se stari vijek računa od sumerskoga izuma pisma.

U pojedinim zemljama, kao npr. u SAD-u, UK-u ili Kini, pristup prošlosti podijeljen je regionalno i postoje odsjeci i odjeli za podučavanje pojedinih regija kao što su Istočna Azija, Bliski Istok, Afrika, Južna Amerika, itd. Ovakva organizacija ima posljedice za globalnu antiku u najmanje dva aspekta: a) uža regionalna specijalizacija profesora i studenata, b) problem organiziranja takvoga kolegija uključujući i zapošljavanje i/ili plaćanje takve osobe ili tima predavača.

Većina zemalja ima studije podijeljene po znanstvenim disciplinama kao što su arheologija, povijest umjetnosti, antropologija, povijest, klasična filologija, sinologija, indologija, perzijanistika/iranistika, centralnoazijski studiji, srednoamerički studiji itd. U takvoj podjeli usmjerenja, osim već spomenute regionalne i kronološke orijentacije, problem može biti u pristupu jer je, na primjer, globalna antika iz povijesne perspektive znatno drugačija od arheološke ili filološke kao što se u bitnome razlikuju predavanja o povijesti, arheologiji, filologiji i književnosti npr. Rima. Dodatno, često su spomenuti studiji orijentirani na pojedine grane, npr. sinologija je više zamišljena kao proučavanje kineskoga jezika i književnosti nego kao izučavanje kineske arheologije i povijesti.

U konačnici, mnoge se gore navedene stvari mogu riješiti tematskim pristupom koji može biti transregionalan, transdisciplinaran i transtemporalan. To bi značilo odabrati jedan ili više tematskih okvira u koje se uklapaju različiti politički entiteti. Takve zajedničke teme većini svijeta u starome vijeku bile bi: politika (moć, vojska, birokracija, elite), društvo (žene, djeca, srednja klasa, robovi, marginalne skupine, invalidi), gospodarstvo (proizvodnja, tehnologija, znanost, promet), priroda (okoliš, prostor, krajolik, biljke, životinje, prirodne katastrofe, bolesti, mikrobića), kultura (monumentalnost, sitni predmeti, produkcija znanja, umjetnost, književnost, zabava), koncepti (rod, emo-

cije, tijelo, prolaznost vremena, djetinjstvo, mladost, starost, mitologija i kozmologija, mir), svakodnevica (rituali, ceremonije, dnevne obveze, noć, rođenje, smrt, samoća, seksualnost) te metafizika i simboli (odrazi, ogledala, sjene, jeka, iluzija, tišina, praznina, izostanak, maske, čudovišta, tabui, totemi). Iako se čini da smo dobili okvir, i dalje se suočavamo s određenim problemima kao što su povijesni kontekst i odabir metoda (isprepletanje, usporedba, povezivanje) jer su neke od navedenih tema slične za mnoga povijesna razdoblja. Stoga možemo postaviti pitanje: Zašto predavati djetinjstvo u Rimu, Kini i Perziji? Umjesto pojma djetinjstvo, možemo uvrstiti bilo koju drugu gore navedenu riječ. Kako bismo izbjegli dekontekstualizaciju i svojevrsni *čušpajž*, trebamo promisliti o cjelokupnome povijesnom kontekstu u koji možemo implementirati određene teme i primijeniti ih globalno.

Trenutna situacija s kolegijima

U svijetu, kako sam već naveo, postoji razmjerno malo kolegija koji podučavaju globalnu antiku. Kako bismo mogli pronaći adekvatne primjere, trebamo definirati kriterije. Prvi je kriterij sam naziv kolegija koji treba sadržavati neke od riječi i termina povezanih s globalnim antičkim svijetom kao što su: antika, stari vijek, globalna, svjetska, globalizirana itd. Drugi je kriterij obuhvaćenost više od dvije regije i tzv. civilizacije što bi značilo Mediteran, Bliski istok, Centralna Azija, Južna Azija, Jugoistočna Azija, Daleki istok, Oceanija i Australija, Sjeverna i Srednja Amerika, Južna Amerika, Zapadna Afrika, Srednja Afrika, Istočna Afrika i Južna Afrika. Treći bi uvjet bio vremenski što znači da kolegij obuhvaća razdoblje najkasnije do kraja 7. stoljeća.

Primjenom ovih kriterija pronađeni su sljedeći kolegiji: Global Literatures of Antiquity ([Sveučilište Ashoka](#), Indija), Ideas that Shape the World: Antiquity ([Sveučilište Toronto Metropolitan](#), Kanada), Ancient World History ([Henry Ford Koledž](#), SAD), Empires of the Ancient World (Sveučilište Akron, SAD), History of the Ancient World: A Global Perspective ([Sveučilište Wisconsin – Green Bay](#)), Civilisations of the Ancient World ([Sveučilište u Gani](#)), History of the Ancient World ([Sveučilište Capilano](#), Kanada), Global Works and Society: Antiquity ([Sveučilište New York](#), SAD), History of Civilizations: Cultural Traditions ([Bellevue koledž](#), SAD) te dva kolegija Ancient History in a Global Context i Ancient Heroes: Story and Tradition ([Sveučilište Wilfried Laurier](#), Kanada).

Iz navedene liste možemo uočiti određene zaključke. Prije svega, vidljiv je malen broj kolegija o toj temi na sveučilištima diljem svijeta. Također, većina kolegija utemeljena je na povijesti i klasičnim studijima, dok je arheološka i antropološka perspektiva manje zastupljena. Svi gore navedeni kolegiji, osim prvoga o globalnoj književnosti na Ashoki i posljednja dva na Wilfrie Laurieru, bave se Afroeuroazijom što znači da podučavaju Mediteran, Bliski istok, Indiju i Kinu. Jedina je iznimka kolegiji o književnosti i mitovima na kojemu se književni tekstovi, osim iz afroeuroazijskih kultura, poučavaju i iz Srednje Amerike.

Osobna perspektiva: Globalni antički svijet

Imao sam mogućnost kreirati vlastiti izborni kolegij za preddiplomski studij pod nazivom Globalni antički svijet. To je kolegij otvoren za cijelo sveučilište i moji su studenti iz različitih smjerova – globalna edukacija/liberal arts, jezici (engleski, francuski, hebrejski, latinski), međunarodni odnosi, međunarodni biznis, pravo, novinarstvo i povijest umjetnosti. Moj je kolegij zamišljen kao 13 susreta u semestru. Zbog kovid pravila i politike u Kini održavali smo hibridnu nastavu što znači da su pojedini studenti slušali kolegij *online*. Iz toga sam razloga odabrao tematski pristup.

Kad promišljamo o ciljevima kolegija, ideja je bila promatrati stari vijek u komparativnoj perspektivi orijentiranoj oko nekoliko tema: a) politika i moć (politički entiteti, reprezentacije vladara, rituali i ceremonije, mitovi i imperijalna prošlost, memorija o antici), b) priroda, okoliš, prostor i osjetila (krajolik, okoliš, priroda, prostor, mjesto, središte i periferija, granice, pogranična društva, osjeti i osjetila, sinestezija), c) Drugi (socijalna uključenost i isključenost, marginalne skupine, žene).

Središnja os interesa bila je na pet političkih entiteta: Kina (Zhou, Qin i Han), Indija (Maurijci i Gupta), Perzija (Ahemenidi, Parti i Sasanidi), Rim (Republika i Carstvo) te Maje (gradovi-države) kojima su povremeno dodavane različite političke zajednice: grčki i etruščanski gradovi-države, Huni, Egipat, itd. Dakle, ključni je aspekt bio orijentacija na spomenute entitete jer su oni dijelili razdoblje antike od približno 800. g. pr. Kr. do 500.

g. pr. Kr. i obuhvaćali velike teritorije Europe, Azije, Srednje Amerike. Osim toga, sve su navedene države imale nekoliko sličnosti: imperijalna ideologija i strukture, odnos prema Drugima, djelovanju prema prirodi kao i složene društvene, religijske i misaone obrasce.

Zadaće kolegija su: a) razumijevanje koncepata globalnoga antičkog svijeta i postmoderni pristupi istraživanjima globalne antike; b) kritična vizualna i tekstualna analiza povijesnih vrela; c) razvoj interesa za prošlost i očuvanje baštine.

Teme i sadržaji

Prvi je susret zamišljen kao uvod u kolegij pa smo objašnjavali sličnosti i razlike između svjetske, globalne i globalizacijske povijesti. Na predavanju smo obrađivali različite autore kao što su Diego Olstein, Nataliya Gorodnia, Bruce Mazlish, Walter Scheidel i drugi. Oni su problematizirali odnos svjetske i globalne povijesti. Nakon toga smo navedene koncepte primijenili u antiku te objasnili globalnu, svjetsku i globalizacijsku povijest antike. Osim navedenoga studenti su upoznali i termine usporedbe (comparative, comparison), povezivanja (connection) i isprepletanja (entangled). U posljednjemu dijelu predavanja pripremio sam kraći pregled istraživača, projekata, institucija, časopisa i konferencija o globalnoj antici.

Sljedeće je predavanje posvećeno političkim entitetima u starome vijeku. Poslije teorijskoga okvira o političkim entitetima i definicijama obradili smo različite primjere kao što su kraljevstva (Egipat), carstva (Akadsko Carstvo), gradovi-države (Grčka – Atena, Etrurija – Vulci i Maje – Tikal) te nomadska carstva (Xiongnu/Huni, Rouran/Loulan, Skitija, Sarmatija). Kao primjer transformacije političkoga sustava odabrali smo Rim te je prikazan razvoj političkoga sustava od prvoga kralja Romula preko republike, principata do dominata i pada Zapadnoga Rimskog Carstva.

Treći smo susret posvetili ritualima i ceremonijama u antici. Nakon što su objašnjene razlike između rituala i ceremonija te raznolikost rituala, analizirali smo pet rituala. Prvi je bio ritual rođenja u Egiptu i radili smo na pisanim vrelima o molitvama i pjesmama povodom rođenja te na analizi reljefa iz Luksora. Potom smo obradili svakodnevni ritual lan iz Perzije u kojemu su pojedinci (najčešće trgovci i dobavljači) dolazili u hramove i donosili određene namirnice poput hrane i pića za uspješan dan. Taj se ritual obavljao svakodnevno u različitim regijama Ahemenidske Perzije. Uslijedilo je političko-vojni ritual trijumfa u Rimu u kojemu je prikazana religijska poveznica s Dionizom ili Bakhom te politička pozadina i objašnjenja pojedinih dijelova i sudionika. Naredni je ritual sličan trijumfu jer se vezuje uz političke i vojne događaje, a radi se o ljudskome žrtvovanju i igri loptom kod Maja. Ovaj je ritual veoma kontroverzan pa smo se pozabavili različitim interpretacijama suvremenih autora te povijesnih vrela (reljefi, slike i Popol Vuh kao pisano vrelo o religiji i mitologiji Maja). Posljednji je ritual žaljenja u kineskome Han Carstvu. Studenti su čitali Konfucija i Xunzija te promatrali arheološke nalaze iz groba gospođe Dai. U konačnici je napravljena usporedba sličnosti i razlika rituala u pojedinim dijelovima antičkoga svijeta.

Naredna je nastava bila o okolišu, prirodi i krajoliku. Nakon definicija Antropocena, ekohumanistike i pojmova kao što su prostor, okoliš, priroda, krajolik, mjesto, studenti su istraživali raznolike aspekte ekohumanistike u antičkome svijetu. Ljudsko-životinjski odnosi obrađeni su na primjeru slonova u Maurijskome Carstvu u Indiji, dok su ljudsko-biljni odnosi analizirani u Egiptu te njihovoj sjetvi i žetvi pšenice. Planine su obrađene u Han Kini s posebnim osvrtom na stvarne i mitološke prikaze planine Kunlun, dok su vode analizirane u sklopu vrtova u Asiriji i Babiloniji. Prirodne su katastrofe istražene na primjeru potresa kod Maja, a energija i otpad na primjeru Židova i odlagališta otpada u starome Jeruzalemu.

Peto je predavanje nastavljeno na ekohumanistiku te smo raspravljali oko prostora i mjesta (space and place) na primjerima glavnoga grada, cesta, periferije i granica. Na nastavi smo analizirali gradove Rim, Chang'an u Han Kini i Ctesiphon u Perziji, dok su komparativno obrađene ceste u tri carstva: Rimu, Kini i Perziji. Zanimljivo je bilo istaknuti prostor granice i pograničnih društava uključujući rimski limes, Hadrijanov i Antoninov zid, Veliki kineski zid te Gorganski zid u Perziji.

Sljedeći je susret zamišljen oko konstrukcija i zamišljanja prošlosti odnosno mitova, legendi i predaja. Kao tematsku studiju slučaja obradili smo mitove stvaranja (creation myths) u nekoliko društava: Babilonci, Sumerani, Kinezi, Japanci i Grci. Potonji

su obrađeni kroz nekoliko verzija mita o postanku. Osim naracije samoga mita i pojedinih dijelova, upoznali smo se s različitim pristupima mitologiji uključujući strukturaliste, funkcionaliste, psihonalitičare, teologe, filozofe, feministkinje, ekofeministkinje, politologe, lingviste koji istražuju mitove, a među imenima obradili smo Freuda, Junga, Eliadea, Malinowskog, Campbella, Derride, Barthesa, Iles Johnston, Segala, itd. Njihove smo pristupe primijenili na navedene mitove postanka i dobili smo različite niše analize.

Sedmi je dio kolegija nastavljen na prethodno pa smo diskutirali o imperijalnoj prošlosti i razlikama u predodžbama prošlosti između historije i mitova. Kao studije slučaja imali su Rimsko Carstvo i Sasanidsko Carstvo pa smo uvidjeli na koji se način oblikovalo znanje o prošlosti u ta dva carstva, koliko se razlikuje historija i mit pa, primjerice, perzijska prošlost prije Sasanida, prema istraživanjima, ima nekoliko dinastija: Ahemenidi (550. pr. Kr. – 330. pr. Kr.), Aleksandar Veliki i Seleucidi (330. pr. Kr. – 130. pr. Kr.), Parti (248. pr. Kr. – 224. po Kr.), a njihova sasanidska interpretacija prošlosti ima: Kayanijsku dinastiju, Sekandra, Aškanijsku dinastiju. Na sličan smo način obradili rimske reprezentacije prošlosti uključujući osnutak Rima (od Eneje, Grka, Evandera, Reje Silvije, braće Romula, Rema i vučice) u komparaciji i kontrastu s arheološkim i povijesnim ostacima.

Sljedeće je predavanje bilo o carevima, vladarima i elitama te njihovim arheološkim i umjetničkim dosegima što nas je odvelo do petorice poznatih vodećih figura: Augusta iz Rima, Qin Shi Huangdija iz kineske Qin dinastije, Ashoke iz indijskoga Maurijskoga Carstva, Shapura I. iz perzijskoga Sasanijeskog Carstva te Pakala Velikoga iz majanskoga grada-države Palenquea. Njihovi portreti, skulpture i grobnice pokazali su različitost prezentacije moći koja je uvijek premrežena s imperijalnom ideologijom uključujući religijske, mitološke, kozmološke, vojne i političke elemente.

Kralj Ashoka Veliki upravlja kočijom.

Deveto je predavanje bilo o marginalnim skupinama u različitim carstvima te smo obradili osobe s poteškoćama i invalide u Han Kini, siromaštvo u Rimu, strance u Ateni, vjerske manjine u Ahemenidskoj Perziji, kaste u Indiji te rasna pitanja u globalnoj antici. Ovaj je dio u kontrastu s prethodnim predodžbama elita i careva. Cilj je pogledati prošlost odozdo i vidjeti sve one osobe koje su društveno isključene ili minorizirane.

Na tome je tragu bio i nastavak pod nazivom Ženska globalna antika pa smo razgovarali o različitim ulogama žena u Han Kini, majanskim gradovima-državama, Maurijskoj Indiji, Rimu i Grčkoj. Žene su prikazane u privatnoj i javnoj sferi te u nizu društvenih uloga (majke, kćeri, marginalke, carice, umjetnice, itd.) što je premreženo s prethodnim izlaganjima o elitama i marginaliziranim skupinama te su studenti vidjeli kako je uloga žene bila ovisna o njihovoj socijalnoj i ekonomskoj poziciji, potom moralnim i filozofskim predodžbama o ženama (npr. ljepota, vjernost, normativnost itd.).

Jedanaesto je predavanje bilo o osjetilima i osjećajima. Tako smo obradili mirise, dodire, zvukove, okuse na primjeru Grčke, Rima, Kine, Indije i Maja. Saznali smo o ulozi buke i tišine, potom smrada i parfema, raznolikost okusa u jelima te velikome rasponu emocija u kojima se dotiču društveni i politički obrasci kao npr. pravo na tugu, jecaje i plač u javnosti, načini prezentacije sreće i radosti, reprezentacije mržnje, opisivanje straha itd. Gostujuću prezentaciju održala je profesorica Angela Bellia iz Instituta za kulturnu baštinu u Napulju koja je govorila o zvučnome okolišu, zvukovima, performansu i plesu u grčkome i rimskome svijetu.

Pretposljednji je susret bio o memoriji globalne antike u kasnijim razdobljima pa je profesorica Penelope Goodman sa Sveučilišta u Leedsu govorila o sjećanju i reprezentaciji Augusta u kasnijim razdobljima od Karla Velikog, preko Napoleona, Britanskoga Carstva, Musolinija do današnje Europske unije. Diskusija je nastavljena na primjerima memorije Qin Shi Huangdija i Wudija u Kini, Ashoke u Indiji, Darija i Shapura I. u Iranu.

Posljednje je predavanje bilo u formi okrugloga stola pod nazivom Kako istraživati globalnu antiku na kojemu su sudjelovali profesori András Patay-Horváth (ELTE, Mađarska), Fábio Vergara Cerqueira (Federalno sveučilište Pelotas, Brazil), Johan Steenkamp (Sjeverozapadno sveučilište, JAR) i Elena Castillo Pineda (Bryn Mawr koledž, SAD). U interaktivnoj raspravi studenti su postavljali pitanja o sadašnjemu i budućemu statusu globalne antike, na koji se način predaje i istražuje u različitim dijelovima svijeta te koje su goruće teme.

Metode predavanja

Važan dio predavanja o globalnoj antici čine metode kojima se predaje i približava ova kompleksna tema. Osim spomenutih dvaju gostujućih predavanja i okrugloga stola, na nastavi su korištene i druge metode. Uz klasičnu *ex cathedra* nastavu, imali smo grupni rad (na primjeru okoliša i prirode pa su grupe od troje studenata radile), zatim rad u paru (definicije carstava), oluju ideja (marginalizirane skupine) i mentalnu mapu (žene u antici). Tijekom kolegija korišteno je puno povijesnih vrela pa su studenti radili na izvorima i analizirali ih.

Svaki je sat podijeljen u dva dijela. U prvome su dijelu bile teme o globalnoj antici, a u drugome dijelu sata koraci i metode studentskoga istraživanja. Naime, studenti su imali zadatak napisati stručni rad u rasponu od deset do petnaest stranica sa znanstvenom aparaturom (sažetak, citiranje, izvori i literatura, slikovni i tablični prikazi) pa smo obrađivali korake znanstvenoga istraživanja.

Metode studentskoga istraživanja

Poseban dio predavanja činilo je tzv. deset koraka istraživanja i kao studija slučaja odabran je pad Zapadnoga Rimskog Carstva 476. g. Prvi je korak odabir teme što je značilo promisliti i približiti izazove i probleme izbora teme kao prvoga i presudnoga koraka istraživanja. Ako smo odabrali pad Rima 476. g. kao naš širi istraživački okvir, odabir teme unutar toga implicira na čemu/kome će biti naš fokus pa se tako možemo orijentirati na procese, strukture, osobe, događaje, materijalnu kulturu, likovnu umjetnost, književnost, rituale ili historiografiju o 476. g. Studenti su upoznati s paradigmom GIGO (*garbage in – garbage out*) pomoću koje je važno naglasiti važnost i podataka i teorijskoga modela jer, ukoliko je jedno pogrešno, cijela je paradigma, a time i rezultati, nevaljala i nedostatna.

Sljedeći je korak izrada plana. Dobar plan treba obuhvaćati vrijeme, aktivnosti, rokove i potreban budžet za realizaciju pa smo se poslužili Ganttovim grafikonom. Ako će, primjerice, student raditi na magistarskoj/diplomskoj radnji o 476. g. i kraju Rimskoga Carstva, onda je važno imati rokove i markere za pojedine dionice te cijeli proces podijeliti u mjesece i tjedne kao i prosječan broj sati koji su potrebni za realizaciju. Tako bi

takva podjela u, npr., 25. mjesecu glasila: I. tjedan – rad na natpisima iz Rima, II. tjedan – sudjelovanje na radionici o antičkoj epigrafiji i istraživanje u knjižnicama u Rimu, III. tjedan – dorada Uvoda i dodavanje novih odlomaka, IV. tjedan – dovršetak Bibliografije.

Treći je istraživački korak izrada i osmišljavanje istraživačkoga problema. Ovaj je dio iznimno zahtjevan za mlade istraživače i nužno je podsjetiti na njegovu važnost. S jedne strane, istraživačko pitanje treba biti jasno, konkretno, fokusirano, dovoljno argumentirano i složeno. Zato je dobro započeti s pitanjima kako i zašto. Na primjeru kraha Rima trebalo je krenuti od pregleda literature o padu i 476. g. Ta je literatura raznolika i uključuje pregledna djela poput *The Cambridge Ancient History*, *Ancient Roman Civilization* Ralpa Mathisena, te udžbenik *Barbarian Migrations and the Roman West 376-586 AD* Guya Halsalla kao i priručnik *A Brief History of the Romans* autora Mary T. Boatwright, Daniela J. Gargole, Noela Lenskoga i Richarda J.A. Talberta. Nakon tih starijih i preglednih djela, studenti trebaju uzeti novije i specijalizirane naslove poput *The Fate of Rome* Kylea Harpera, *The Eternal Decline and Fall of Rome* Edwarda J. Wattsa, *Escape from Rome* Waltera Scheidela. Nakon analize navedenih djela možemo detaljnije i bolje oblikovati istraživačko pitanje. Moguća istraživačka pitanja bila bi: Moć i autoritet 476. g., Emocije u Rimu 476. g., ili Što se zapravo 476. g. dogodilo u Rimu i Zapadnome Rimskom Carstvu.

Naredni su korak istraživačke metode. Budući da se bavimo antičkim svijetom i padom Rimskoga Carstva, možemo koristiti metode nekoliko znanstvenih disciplina: povijesti, arheologije, povijesti umjetnosti, antropologije, klasične filologije kao i neke interdisciplinarnе studije poput digitalne ili ekološke humanistike. Najvažnija metoda za historičare, uključujući antičare, kritika je izvora koja počiva o samome povijesnom vrelu i njegovu autoru. Ako to primijenimo na Marcelina Komesa i njegov kratki tekst iz 510. g. koji glasi: *Odoakar... kralj Gota preuzeo je kontrolu u Rimu. Zapadno carstvo rimskog naroda... nestalo je.*, utoliko bismo doznali više o vremenu i mjestu nastanka, namjerama autora, svjedočanstvima, izvornostima kao i kredibilitetu i integritetu izvora. Arheolozi pak koriste druge metode, poput analize natpisa, analize materijala, vizualne analize, vizualizacije, pa bi, primjerice novčići Odoakra i Zenona, mogli biti predmet analize. Kod prvoga piše FL OD[OVA]C, a kod drugoga D N ZENO P-ERP F AVG VICTOR-I-A AVGGG A•//•CONOB•. Osim samih natpisa može se istraživati i ikonografija samih osoba Odoakra i Zenona na kovanicama. Pojedini specijalisti mogu se dodatno posvetiti analizi biljaka (arheobotaničari) i životinja (zooarheolozi). Povjesničari umjetnosti mogu uočavati arhitektonske promjene u graditeljstvu kasne antike i ranoga srednjeg vijeka, a nekoliko primjera crkava i katedrala na širem području Rimskoga Carstva mogu biti i San Vitale u Ravenni i katedrala u Aachenu. Tragom toga, stručnjaci u digitalnoj humanistici mogu izraditi 3D model Rima prije i nakon 476. g. Klasični filolozi imaju mogućnosti za lingvističke i filološke analize tekstova i natpisa poput poznate opeke iz Sirmija na kojoj piše: Χρ(ιστῆ) Κ(υρ)ῆ. Βοηθί της πολέος χ'έρουζον τον 'Αβραῖν χέ πυλάξον τήν Ρωμανίαν χέ τον γροαψαντα. 'Αμήν (Kriste Gospode! Pomozi gradu i odbij Avarina i čuvaj Romaniju i onoga koji je ovo napisao. Amen.). Antropolozi pak mogu istraživati ljudske ostatke i primijetiti moguće populacijske promjene ili druge aspekte izmjena svakodnevnoga života (pojava i razvoj pojedinih bolesti, prehrambene navike, smrt i nasilje itd.).

Peta je točka hipoteza i u njoj zapravo dajemo odgovor na naše istraživačko pitanje, a sam proces istraživanja testira našu hipotezu i provjerom dobivamo rezultat. Prilikom istraživanja situacije 476. g. naša hipoteza može biti da Rim nije pao niti propao te godine.

Naredni je čin prikupljanje podataka što u našem slučaju kraha Rimskoga Carstva znači skupljanje povijesnih izvora koji mogu biti pisani, materijalni, slikovni, audio, audiovizualni itd. Korisne internetske stranice različitih povijesnih vrela o Rimskome Carstvu su: <http://classics.mit.edu/Browse/>; <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>; www.gutenberg.org; <https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/home.html>; www.csad.ox.ac.uk; <https://chs.harvard.edu>; <https://avalon.law.yale.edu/default.asp>; <https://quod.lib.umich.edu/a/aict>.

Slijedi analiza podataka koja obuhvaća povezivanje izvora i podataka prikupljenih iz različitih vrela te teorijske okvire iz različitih znanosti. Primjerice, možemo iskoristiti teorije o ratu i miru koje je pisao Abramo Fimo Kenneth Organski te kraj Zapadnoga Rimskog Carstva može biti tumačen kao transformacija političke moći.

Poslije ovoga stupnja potrebno je napraviti provjeru koja uključuje podatke (i izvore i literaturu), teorijske okvire, argumente kao i samu naraciju i stil pisanja teksta. Pojednostavljeno, argumenti koji uključuju suvremena akademska dostignuća, povijesna

vrela kao i našu hipotezu moraju biti koherentni, logični i provjerljivi te voditi prema zaključku.

Pretposljednji čin rezultati su kojima dajemo odgovor na istraživačko pitanje i donosimo nove znanstvene spoznaje. Tako bi u našem slučaju proučavanja kraja Zapadnoga Rimskog Carstva odgovor bio da 476. godine nije došlo do pada ili kraha Rima jer su institucije, strukture i jezik nastavile funkcionirati, a legitimni car Julije Nepot još je ostao na životu i vlasti u Dalmaciji. Također, Odoakar je poslao carske regalije u Konstantinopol te je priznao Zenona za svoga suverena. Jednako tako, život stanovnika Rimskoga Carstva nakon 476. g. nije se dramatično promijenio u odnosu na godinu ranije. U konačnici, možemo zaključiti da je pad Zapadnoga Rimskog Carstva produkt intelektualnoga promišljanja i kreiranja prošlosti u ranome novome vijeku i prosvjetiteljstvu, posebice iz pera Edwarda Gibbona. Proteklih nekoliko rečenica nisu moji originalni doprinosi temi, već prilično poznati dosezi suvremene historiografije o kasnoj antici, a samo sam ih iskoristio kao primjer mogućih rezultata za potrebe deset koraka.

Posljednja je faza publiciranje. Iako je ovaj dio zadnji, već prilikom samoga izbora teme moramo imati u vidu finalni ishod koji može biti ocjenski rad (seminar, prvostupnički ili diplomski rad, magistarska radnja, doktorska disertacija), knjiga, poglavlje u knjizi, znanstveni, pregledni ili stručni članak i esej. Potonji se može objaviti u znanstvenim i popularnim časopisima, blogu, digitalnim časopisima i portalima. Dodatno, moguće je napisati novinarski osvrt ili čak intervju u kojemu se obrazlažu rezultati istraživanja. U posljednje vrijeme autori/autorice objavljuju svoje rezultate u audioformi (*podcasti*, audioemisije i portali) i videoformi (vlog, društvene mreže, film) što je prepoznato kod nekih časopisa kao što su JoVE posvećen prirodnim znanostima i medicini. Osim pisanoga i vizualnoga oblika publiciranja uvijek postoji mogućnost za predavanje u vidu pozvanih predavanja na institucijama, javnih predavanja, okruglih stolova, priopćenja na znanstvenim konferencijama, postera ili sudjelovanja na festivalima popularne znanosti. Međutim, znanstvenici vrlo često kombiniraju više mogućnosti publiciranja pa su ishodi pojedinoga istraživanja: knjiga, članci, eseji, priopćenja, intervjui, sudjelovanja u medijima i popularizaciji znanosti.

Napomena za kraj

Ovaj sam tekst naslovio znakom za broj 2 na etiopskom ge'ez jeziku. Nažalost naše ga aplikacije za procesuiranje teksta ne mogu ispravno prikazati pa ga možete pogledati na lijevoj margini. U prvome smo broju koristili kineski znak za 1, a sad je afrički/etiopski znak za 2. Cilj je ovoga pokazati pluralnost broječnih sustava u svijetu i raznolike mogućnosti u korištenju istih. S druge strane, opet podcrtavam i upućujem na globalni pristup koji podrazumijeva dekolonizaciju znanosti, a posebno antičkoga svijeta. U narednome ću broju pisati o historiografiji, istraživačima i institucijama gdje se proučava, poučava i podučava globalni antički svijet.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Đurđević, G. (2022). Globalna antika: nastava globalne antike. *Poučavanje povijesti*, I(2), 144-150.